

Artikel: Aangeleerde hulpeloosheid en het toeschrijven van slagen of falen
Auteur: Lieven Coppens
Die-'s-lekti-kus vzw, Diestsesteenweg 722, 3010 Kessel-Lo
E-mail: lieven.coppens@letop.be – Website: www.letop.be
Datum: januari 2007

Clb-tip

Inleiding

In de jaren zestig observeerden enkele onderzoekers het fenomeen van de "aangeleerde hulpeloosheid". Ze gaven honden die uit hun hok wilden elektrische schokken. Achteraf boden ze deze honden een veilige uitweg. Deze ondernamen geen enkele poging meer om te ontsnappen.

Intussen hebben veel studies aangetoond dat dit fenomeen ook bestaat bij kinderen met leerstoornissen¹. Het voortdurend falen op school draagt bij tot:

- aangeleerde hulpeloosheid;
- teruggetrokkenheid;
- het weigeren om nieuwe taken aan te vatten;
- een gebrek aan uithoudingsvermogen.

Dit gaat heel ver. Ze passen deze gedragingen ook toe in leersituaties die ze wel aankunnen.

Andere factoren die bijdragen tot deze aangeleerde hulpeloosheid zijn:

- het samenbrengen van leerlingen met diverse leerstoornissen bij één leerkracht met een algemene opleiding;
- het overmatige gebruik van externe beloning;
- het niet vroegtijdig onderkennen van leerproblemen;
- het geloof in een vaste en statische intelligentie;
- het niet belonen van individuele inspanningen voor een prestatie.

De attributietheorie

Gedrag kan je toeschrijven aan een persoon of aan een situatie. We spreken dan van interne of externe attributies². Drie factoren bepalen het onderscheid daartussen:

- Consistentie: oorzaak en gedrag worden verschillende malen samen vastgesteld. Ook in uiteenlopende situaties.
- Consensus: het gedrag treedt ook bij andere mensen op.
- Gedifferentieerdheid: het gedrag is anders in verschillende situaties.

Gedrag krijgt interne attributies als:

- als oorzaak en gedrag zelden samen worden vastgesteld (lage consistentie);
- het gedrag niet bij andere mensen optreedt (lage consensus);
- het gedrag gelijk blijft doorheen verschillende situaties (lage gedifferentieerdheid).

¹ In Vlaanderen deed Jean-Pierre Verhaegen (Universiteit Gent) een dergelijke studie. De titel ervan was "Liever lui dan dom". In deze studie beschrijft hij hoe leerlingen zich liever lui voordoen. Daardoor vermijden ze het label "dom".

² Interne attributies = dispositionele attributies = eigen aan de persoon
Externe attributies = situationele attributies = eigen aan de situatie

Bij interne attributies ligt de controle bij de persoon. Bij externe attributies ligt de controle buiten de persoon (m.a.w. hij ondergaat de situatie).

Deze attributies zijn altijd een subjectieve manier om de werkelijkheid te benaderen. De eigen emotionaliteit speelt hierbij een belangrijke rol.

Het toeschrijven van slagen of falen

Men zegt dat kinderen met leermoeilijkheden minder gemotiveerd zijn voor school. Ze zouden ook sneller opgeven. Een mogelijke verklaring ligt in het aan zichzelf toeschrijven van het falen. Ze veroordelen zichzelf: "Ik kan het toch niet", "Ik ben dom". Deze vorm van attribueren leidt tot motivatieverlies

Toch kan het kind zich door extern te attribueren hier tegen wapenen:

- "ik heb er niet voor geleerd"
- "ik heb geen geluk gehad"

Deze attributies staan niet in verband met persoonseigenschappen. Ze zijn dan ook veiliger en comfortabeler voor het individu. Nu kan hij zich misschien toch motiveren om verder te doen.

Mogelijke aanpak

Een kind met leermoeilijkheden moet geloven dat hij de controle heeft over zijn leerresultaat. Hij moet er toe komen interne attributies te gebruiken. Goede resultaten moet hij wel aan zichzelf toeschrijven. Dus niet:

- "Het waren alleen maar makkelijke vragen"
- "De leraar heeft fouten door de vingers gezien"
- "Hij heeft toevallig gevraagd wat ik wel kon"

Voor dergelijke leerlingen is het verhelderen van het zelfconcept zeer belangrijk. Hij kent zijn zwakke kanten. Het wordt tijd dat hij zijn sterke kanten wil (kan, durft, ...) zien. Emotioneel gezien is een vertrouwenspersoon hier heel belangrijk.

Op een niet bedreigende manier maakt die samen met het kind een inventaris. Dit kan in open gesprekken, dit kan met instrumenten. Belangrijk is de communicatie tussen beiden. Het kind leert dat hij iemand is mét een leerstoornis. Hij is niet de leerstoornis.

Deze verheldering is één zaak. Het kind moet ook succeservaringen opdoen. Succeservaringen waarbij de band tussen eigen inspanning en resultaat duidelijk is. Deze zijn veel belangrijker dan externe beloningen. Positieve factoren die bij hem zelf liggen moet men aanwenden ter compensatie. Dit geeft hem de controle over zijn leerproces terug. Waar deze factoren niet voldoende zijn, moet men hulpmiddelen aanreiken. Hulpmiddelen die zijn zelfstandigheid bij het leren vergroten. Ook hierdoor krijgt hij meer vat op het eigen leren. Deskundige remediale hulp is hier heel belangrijk.

Om de aangeleerde hulpeloosheid te vermijden is een vroegtijdige opsporing belangrijk. Hierdoor kan er een preventieve en proactieve werking opgezet. Preventief in de mate dat een aantal problemen vermeden worden. Proactief doordat men kan anticiperen op een negatief zelfconcept. Proactief ook omdat men de leerling intern kan leren attribueren.